

Zondag 3 september 2023
elfde van de zomer

Lezing uit het eerste testament: Jeremia 7,21-28

*Lied: 'Daar komt de man uit Anatot': **lied 177***

Evangelielezing: Matteüs 17,14-20

*Lied: 'Neem mijn leven, laat het, Heer': **lied 912***

Overweging

Als kind vond ik het een prachtig lied: 'Daar komt de man uit Anatot'. Ik viel vooral op de melodie. Intens en dramatisch. Wat meer een volwassen lied, minder kinderachtig dan sommige versjes.

Ik betwijfel of ik de woorden ook interessant vond. Een stuk minder, denk ik.

De onheilsprofetie van Jeremia is ook niet echt om enthousiast van te worden. Hij heeft niet veel vrolijks te vertellen. Jeremiëren is een werkwoord dat van zijn naam is afgeleid. Jeremia voorziet de val van Israël en Juda. En hij wijst daarvoor een schuldige aan. Jullie zijn het zelf! zegt hij. Jullie volgen niet de weg die God wijst. Jullie luisteren niet naar hem.

Op een keer neemt hij een kruik mee. Die gooit hij stuk in het bijzijn van enkele priesters en andere leiders. En hij zegt: zo zal God dit volk en deze stad stuk slaan... Maar niemand luistert naar zijn stem in heel Jeruzalem.

Van Jezus horen we ook al boosheid. "Wat zijn jullie toch een ongelovig en dwars volk, hoe lang moet ik nog bij jullie blijven? Hoe lang moet ik jullie nog verdragen?"

Kort lontje, is het eerste wat bij me bovenkomt. Maar in de lijn van het verhaal, zoals dat aan ons wordt verteld, ook wel te begrijpen.

Hij heeft net een bijzondere ervaring gehad op een berg. Een spirituele ontmoeting met Mozes en Elia. Hij is erdoor veranderd. Alsof hij een helder inzicht had waardoor hij ineens zijn leven kon overzien – en ineens de zin zag. Van zijn leven. Van het bestaan, misschien wel. Een ervaring van intense nabijheid van God.

En dan daalt hij af: uit hoger sferen terug naar de aarde. Waar hij gelijk oog in oog staat met kleinheid, kleingeestigheid, beperktheid, onvermogen. Waar zijn leerlingen met lege handen staan. De man die zijn zieke zoon bij hen bracht, klaagt: "ze konden hem niet genezen."

Zo land je wel erg hard in het dagelijkse leven.

Maar als je erbij stilstaat is het toch een beetje vreemd dat Jezus zich hierover opwindt. Moeten ze dan zomaar iemand kunnen genezen? Dat kan hij toch niet van hen verlangen. Moeten ze ineens een soort wonderdokters zijn?

Het is een verhaal dat we alleen kunnen begrijpen als we de symboliek erin zien. Als we de sfeer proberen na te voelen. 'Maanziek' wordt de jongen genoemd. Hij valt steeds. Soms komt hij daardoor in het vuur terecht, of in het water. Met onze moderne ogen duiden we dat misschien als epilepsie. Maar dat lijkt geen recht te doen aan het verhaal. Daarmee maken we de ziekte verklaarbaar en zelfs deels hanteerbaar. We weten iets van de oorzaak, we hebben medicijnen, weten enigszins wat we er tegen kunnen doen.

Maar hier wordt juist iets aangeduid wat niet verklaarbaar is. Maanziek – dat wil zeggen: dit ligt buiten onze macht. Dit is raadselachtig. Ongrijpbaar. Een demon.

Dit verhaal is een verhaal over de ongrijpbaarheid en de geheimzinnigheid van het bestaan. Over dingen waar we geen macht over hebben. Die we moeten loslaten. Niet zo makkelijk, als mens zoeken we voortdurend naar beheersing, want beheersing geeft rust en een veilig gevoel. We vertellen onszelf graag dat we veel in de hand hebben. En dat is ook zo; onze gemiddelde levensverwachting wordt hoger en hoger. Onze welvaart heeft recordhoogte bereikt. Maar het maakt ons ook bezorgder: we hebben zoveel te verliezen. En we lezen en horen en ervaren hoe het ook anders kan, ook in Nederland: armoede die groeit. Ziekte die niet onder controle te krijgen is. Onverwachte dingen die je kunnen overkomen.

Zo is het bestaan nu eenmaal: we kunnen het niet naar onze hand zetten.

Maar dat zijn leerlingen dat niet kunnen, dát is niet waar Jezus zich over opwindt.

De verwarring en de frustratie die de leerlingen van Jezus daarbij voelen – dat is waar Jezus moedeloos van wordt. De angst die in hen ontstaat door iets wat

onbeheersbaar en ongrijpbaar is – daar wordt hij kribbig van. Je hoort hem bijna zeggen: is dit niet waar ik jullie steeds in meeneem? Is de ongrijpbaarheid en de onbeheersbaarheid van het bestaan niet waar ik jullie steeds aan probeer te laten wennen? Waar ik jullie mee wil leren leven? Is vertrouwen niet wat ik jullie probeer te leren?

Nu was ik even uit beeld – en de angst slaat jullie alweer om het hart.

Jeremia ziet vergelijkbare dingen gebeuren. Onrecht, wangedrag, bedrog, mensen die het recht in eigen hand nemen – omdat mensen zich laten regeren door angst; omdat egoïsme de overhand krijgt. Omdat ze willen heersen en beheersen. Omdat trots en hebzucht prioriteit krijgen. Omdat vertrouwen onderaan de prioriteitenlijst staat.

Maar wie zich door angst laat leiden, kan niets voor een ander betekenen. Die is bezig met het vergaren van schijnzekerheden; met het ontkennen van de werkelijkheid. Die kan niet over zijn schaduw heen springen. Die blijft in een kringetje om zichzelf heen draaien. Wanneer je bang bent voor wat je niet kent en niet begrijpt, wanneer je bang bent voor het ongewisse en het ongrijpbare, wanneer je daar niet naar durft te kijken maar ervoor wegvlucht, bereik je niets. Dan leef je niet.

“Waarom konden wij die geest niet uitdrijven?” vragen zijn leerlingen aan Jezus. En hij zegt: het is jullie gebrek aan vertrouwen. Hij heeft ook een troost voor ze. Dat vertrouwen hoeft helemaal niet groot te zijn. Ze hoeven geen kampioen vertrouwen te worden. Zo groot als een mosterdzaadje, dat is genoeg. En als je de metafoor door mag trekken: dan is het meteen ook heel sterk. Dan wortelt het stevig en verspreidt het zich ondergronds. Dan wordt het oersterk en bijna niet uit te roeien. Zo groeit mosterdzaad.

Jammer genoeg is er een vers in de Bijbelvertaling naar een voetnoot verdwenen. Het staat niet in alle handschriften, vandaar. Maar het is zo’n mooie aanvulling, dat ik het graag lees. In de kantlijn van het evangelie staat: “Dit soort kan alleen door gebed en vasten worden uitgedreven.” Dit soort? Gaat het hier over de demon van de maanzieke jongen?

Nee, het gaat intussen allang over iets anders: de demon van de angst. Van het gebrek aan vertrouwen. Die kunnen we uitdrijven door te vasten: door van ophouden te weten. Door grenzen te erkennen. Door onszelf te beperken in onze drang naar steeds maar beter en steeds maar meer.

En door bidden. Bidden, dat is inkeer; stilte; het innerlijke gesprek aangaan met jezelf en met God. Het is dit vers dat ons toe leidt naar het slotlied dat we straks zingen: zien, in een flits, hoe we mogen zijn. Lijf en geest die heelheid voelen die geneest. Onrust die kan bedaren.

Om het kleine, heel dichtbij, daarom gaat het, zegt Jezus. Vertrouwen op God. Vertrouwen in jezelf. Zo groot als een mosterdzaad. En je hoort hem haast zeggen: het gaat niet om het grote. Niet om het uitroeien van het ongeloof in de wereld. Zolang je je vertrouwen in het kleine niet hebt ontwikkeld, is dit sowieso onmogelijk. Het gaat niet om het uitroeien van het kwaad. Dat is te groot, dat kun je niet. Ik ben niet voor niets een gewone rabbi in een achteraf gebied. Het gaat niet om applaus. Het gaat niet om het veroveren van de wereld. Dichtbij, in jezelf, en samen met de mensen om je heen, is er genoeg te doen. En vergeet niet de momenten van stilte. Zoek ze af en toe op. Op een berg. In je huis. In de natuur. Zoek niet de zelfverzekerdheid, maar de aarzeling en de twijfel. Zoek niet het uiterlijke succes, maar de innerlijke bezinning. Zoek niet het grote en allesomvattende, maar het kleine en beperkte. Zoek niet de macht, maar de kwetsbaarheid. Een mosterdzaad is al voldoende.

Muziek

*Lied: ‘Behoed mij, o God’: **lied 16b** – driemaal, Nederlandse tekst*